

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK
POLİTİKALARI KURULU
BİLGİ NOTU | OCAK 2025

TÜRKİYE'DE EMEKLİLİK SİSTEMİ

TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN GELİŞİMİ

Türkiye'de sosyal güvenlik sistemine ilişkin olarak 1946 yılında işçi sigortaları kurumu oluşturulmuş, 1949 yılında ise emekli sandığının farklı devlet kurumlarında çalışan memurları tek çatı altında toplaması ile birlikte o güne kadar dağılık halde bulunan sandıklar birleştirilmiş ve devlet memurlarının emeklilik hakları düzenlenmiştir. 1965 yılında yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu işçi statüsündeki çalışanların sosyal güvenlik haklarını kapsarken, 1971 yılında çıkarılan 1479 sayılı Kanun ile serbest meslek sahipleri ve bağımsız çalışanların sosyal güvenlik haklarına ilişkin kurulan Bağ-Kur oluşturulmuştur.

1999 yılında çıkarılan 4447 sayılı Kanun ile sosyal güvenlik sisteminde önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu reform, emeklilik yaşının kademeli olarak artırılmasını ve prim gün sayısının artırılmasını öngörmüştür. Ayrıca bu reformla birlikte aylık bağlama oranları da düşürülmüştür. Bu değişiklikler sistemin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla yapılmış olsa da ilerleyen yıllarda emekli maaşlarının giderek daha fazla düşmesine neden olmuştur.

2008 yılında çıkarılan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, sosyal güvenlik sisteminde köklü değişiklikler getirmiştir. Bu kanunla tüm sosyal güvenlik kurumları tek çatı altında toplanmış ve prim esaslı bir sistem benimsenmiştir. Aylık bağlama oranları, emeklilik yaşı ve prim gün sayısı gibi temel parametrelerde değişiklikler yapılmıştır. Bu reform esasında sistemin finansal sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla yapılmış olup emekli maaşlarının hesaplanma yöntemlerinde de azaltıcı yönde değişikliklere yol açmıştır.

Yapılan bu değişikliklerin neticesinde emekli maaşı hesaplaması, sadece çalışan statüsüne ve prim ödeme tarihlerine göre değil, aynı zamanda ilk sigortalı oluş tarihleri ile emekli olma tarihlerine göre değişiklik gösterir. Çalışan statüleri 4A (işçi), 4B (bağımsız çalışan) ve 4C (memur) olarak sınıflandırılırken, prim ödeme tarihleri 2000 öncesi, 2000 Ocak ile 2008 Ekim arası ve 2008 Ekim sonrası olarak üç döneme ayrılmıştır. Özellikle 4A ve 4B statüsündeki çalışanların emekli maaşları, prim ödeme tarihlerine bağlı olarak değişir; bu, aylık bağlanma oranı ve alt sınır taban maaş oranının değişmesinden kaynaklanır, 2008 Ekim sonrası ödenen primlerde bu etki daha belirgindir.

Her bir sigorta kolunun emeklilik koşulları farklıdır ve sigortalının emekli maaşı, çalışma süresi ile ödenen prim gün sayısına göre hesaplanır. İlk adımda, sigortalının aylık brüt kazancı, SGK'ya bildirilen toplam ücretler üzerinden belirlenir. Ardından, bu kazanç ve prim ödeme gün sayısına dayanarak emekli maaşı hesaplaması yapılır. Genel kural olarak, prim ödeme gün sayısı ne kadar yüksekse emekli maaşı da o oranda artar. Fakat yapılan düzenlemeler neticesinde bu genel kural birçok noktada işlevsiz kalmaktadır.

2008 Ekim ayında yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, çalışma ve emeklilik şartlarını yeniden düzenlemiştir. Bu düzenleme, 4A, 4B ve 4C sigortalıları için emekli maaşı hesaplama yöntemlerinde önemli değişiklikler getirmiş, her bir dönem için özgü formüllerin kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Bu da Türkiye'deki emeklilik sisteminin karmaşık yapısını gözler önüne serer.

EMEKLİ AYLIKLARINDAKİ DÜŞÜŞ

Aylık bağlama oranları (ABO), emekli maaşlarının hesaplanmasında önemli bir rol oynar. 2008 reformu ile ABO'da yapılan değişiklikler, emekli maaşlarının düşmesine neden olmuştur. Reform öncesinde 25 yıl çalışması olan birisi için ortalama %2,6 civarında olan ABO, reform sonrasında ilk defa sigortalı olacaklar için %2'ye sabitlenmiştir. Ayrıca güncelleme katsayısı da enflasyon ve büyüme oranlarına bağlı olarak belirlenmekte ve bu da emekli maaşlarının reel

2036 yılından itibaren, emeklilik yaş sınırı her iki yılda bir yaş eklenerek artırılabilecektir.

değerini olumsuz etkilemektedir. Yapılan değişikliklerle birlikte bu katsayıdaki büyüme oranının etkisi %100'den %30'a düşürülmüştür. Bu değişiklikler emekli maaşlarının giderek daha da düşmesine yol açmıştır.

Çalışan grupları arasındaki maaş bağlama ve güncelleme usullerindeki farklılıkların neticesi olarak 2024 yılı başında 4A ve 4B kapsamında emekli olanlar ile kamuda görev yapan ve 4C kapsamında olan 2008 Ekim öncesi girişli memur emeklileri arasında zam farkı ortaya çıkmış ve bunun neticesinde 4C emeklilerine toplu sözleşme kapsamında memurlara yapılan %49,3 oranında artış yapılırken 4A ve 4B kapsamındaki emeklilere enflasyon artış oranı olan %37,57 oranında zam yapılmıştır. Kamuoyunda gündem olmasından sonra 4A ve 4B kapsamındaki emeklilere yasal düzenleme ile 5510 sayılı Kanuna eklenen geçici 102'nci madde ile bu oran 2024 yılındaki emekli maaşları için %49,25'e yükseltilmiştir. Fakat toplu sözleşmedeki hüküm gereği 2024 yılı temmuz ayında temmuzda memur ve memur emeklilerinin maaş zam oranı yüzde 19,3 olarak belirlenirken 4A ve 4B emeklileri açısından ilave zam uygulanmış maaşları yüzde 24,73 olarak daha fazla oranda uygulanmıştır. Böylelikle 2024 Temmuz ayında bu sefer de memur emeklileri daha az oranda zam almış olmuştur. Söz konusu farklılık 2025 yılı içinde devam ederek 2025 yılında da ilk altı aylık dönem için 2008 yılı öncesi girişli memur emeklilerine yüzde 11,54'lük zam yapılırken İşçi ve Bağ-Kur emeklilerine yüzde 15,75 oranında zam yapılmıştır.

Bahsi geçen düzenlemeler neticesinde giderek eriyen emekli maaşları karşısında 17.01.2019 tarihinde yapılan düzenleme ile en düşük emekli aylığı uygulamasına gidilmiş ve 5510 sayılı Kanuna eklenen Ek Madde 19 ile 1.000 lira olarak belirtilen tutar,

2020 Mart ayında 1.500 liraya,

2022 Ocak ayında 2.500 liraya,

2022 Temmuz ayında 3.500 liraya,

2023 Ocak ayında 5.500 liraya,

2023 Mart ayında 7.500 Liraya,

2024 Ocak ayında 10.000 liraya ve 2024 Temmuz ayında 12.500 Liraya yükseltilmiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Vedat

Işıkhan 2025 yılında en düşük emekli maaşının 14.469 TL olacağını açıklamıştır. Sosyal güvenlik prim gelirlerinin en düşük asgari ücret üzerinden elde edildiğini düşünürsek maalesef 2001 yılında asgari ücretin 1,6 katı olan en düşük emekli maaşı, 24 yıl sonra net asgari ücretin 0,6 katına kadar gerilemiştir. Halbuki 2001 yılındaki oran korunabilmiş olsaydı en düşük emekli maaşının hiçbir ek düzenlemeye ihtiyaç duymadan günümüzde 35.000 TL'nin üstünde olması gerekirdi.

EMEKLİLİKTEKİ YAŞ ŞARTI FARKLILIKLARI

Hükümetin Sosyal Güvenlik alanında hiçbir yaraya merhem olmayan geçici uygulamaların yol açtığı diğer bir eşitsizlikte emeklilik yaşıdır. Mevcut EYT düzenlemesi, 01.09.1999 tarihinden sonra işe başlayan bireyler için emeklilik yaşını önemli ölçüde ileriye çekmiştir. Bu tarihten sonra işe girenler, erkekler için en erken 58, kadınlar için ise en erken 60 yaşında emekli olabileceklerdir. 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı olan çalışanlar içinse, 2035 yılı itibarıyla kademe olarak artırılan emeklilik yaşını tamamlamaları gerekecektir. Örneğin, işe başlama yaşını 18 olarak kabul ettiğimizde, 1999 sonrası işe girenlerin en erken emeklilik tarihi 2040 yılı başını bulacaktır. Bu durum göz önüne alındığında, sosyal güvenlik sisteminde önümüzdeki 15 yıl boyunca yeni emekli girişinin anlamlı bir artış göstermeyeceği söylenebilir. Böylece, bu süre zarfında mevcut emekli sayısında azalma yaşanacak ve buna bağlı olarak aktif-pasif oranı giderek düzelecektir.

Mevcut düzenlemeler doğrultusunda, kadınlar için emeklilik yaş sınırı 58, erkekler için ise 60 olarak belirlenmiştir ve bu sınırlar 2035 yılına kadar korunacaktır. Ancak, 2036 yılından itibaren, emeklilik yaş sınırı her iki yılda bir yaş eklenerek artırılabilecektir. Bu düzenlemeye göre, 7200 prim günü şartını henüz tamamlayamayan erkekler için emeklilik yaşı 2044 yılına kadar 65'e, kadınlar içinse 2048 yılına kadar 65'e ulaşacaktır. Dolayısıyla, bugün çalışma hayatına yeni başlayan bir erkek sigortalı, 65 yaşında emekli olmayı beklemek durumundadır. Bu artış süreci ve belirlenen yaş koşulları göz önüne alındığında, 2040 yılı sonrasında emekli sayısındaki azalışın devam edeceği öngörülmektedir.

EMEKLİLERİN REFAH DURUMU

Öte yandan, Türkiye'nin 12. Kalkınma Planı'nda yer alan "Sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla emeklilik kriterlerinin belirlenmesinde doğuştan beklenen yaşam süresi artışı ile uyumlu otomatik ayarlama mekanizmalarına ilişkin çalışmalar yapılacaktır" ifadesi, gelecekteki düzenlemelerde emeklilik yaşının daha da yukarıya çekileceğine işaret etmektedir. Bu ifade, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini koruma amacı güderken, aynı zamanda mevcut çalışanların emeklilik yaşının daha da ileri bir seviyeye taşınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu tür bir otomatik ayarlama mekanizması, bireylerin çalışma hayatında daha uzun süre kalmalarını gerektirecek ve emeklilik süresini geciktirecektir.

Türkiye'de yüksek enflasyon oranları ve döviz kuru dalgalanmaları, emekli maaşlarının reel değerini azaltmaktadır. Enflasyonun yüksek olması, emekli maaşlarının alım gücünü düşürmekte ve emeklilerin yaşam standartlarını olumsuz etkilemektedir. Özellikle 2020 sonra-

sında yaşanan yüksek enflasyon oranları, emekli maaşlarının reel değerinde ciddi düşümlere yol açmıştır.

Türkiye'de tüketici fiyatları bazında 2020 yılında %14,6 olan enflasyon oranı 2021 yılında %36,08'e yükselmiştir. Bu oran 2022 yılında %64,27 olurken 2023 yılına gelindiğinde %64,77 düzeyinde gerçekleşmiştir. Enflasyondaki bu hızlı artış, emekli maaşlarının değerini aşındırarak emeklilerin yaşam standartlarını korumalarını zorlaştırmıştır. Türk lirasının değer kaybetmesi, birçok emekli için elzem olan ithal mal ve hizmetlerin maliyetini artırdığı için durumu daha da kötüleştirmiştir.

Gerekli şartlar sağlanmadan uygulanan düşük faiz oranları ve büyük cari açıklar da dahil olmak üzere ekonomi politikaları, bu yüksek enflasyona ve para birimindeki değer kaybına katkıda bulunmuştur. Bu faktörler toplu olarak Türkiye'deki emeklilerin mali istikrarını zayıflatmış ve birçok emekliyi azalan reel gelirlerle hayatını idame ettirme noktasında bırakmıştır.

Tablo 1 Yaşlılık Aylığı Sisteminde Kullanıcı Başına Düşen Ortalama Aylık Gelir (Dul ve Yetim Aylıkları Dahil)

YILLARA GÖRE AYLIK ORTALAMA EMEKLİ MAAŞI												
YILLAR	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	DEĞİŞİM (2013-2022)	
Türkiye	282,87 €	271,72 €	283,19 €	300,36 €	260,96 €	219,13 €	216,69 €	189,22 €	166,47 €	159,75 €	-43,53%	
Serbia	163,25 €	160,29 €	151,16 €	149,57 €	152,72 €	166,41 €	176,42 €	185,87 €	196,60 €	207,04 €	26,82%	
Croatia	167,62 €	168,79 €	166,91 €	174,75 €	181,30 €	191,39 €	201,48 €	207,81 €	216,46 €	231,98 €	38,40%	
Bulgaria	104,71 €	110,41 €	115,65 €	119,71 €	125,03 €	132,79 €	138,39 €	155,50 €	176,99 €	235,29 €	124,70%	
Slovakia	270,46 €	286,77 €	296,83 €	294,99 €	306,50 €	317,02 €	339,75 €	292,82 €	302,35 €	311,15 €	15,04%	
Estonia	181,13 €	190,74 €	202,92 €	208,45 €	219,44 €	237,35 €	254,59 €	277,70 €	291,29 €	313,31 €	72,98%	
Lithuania	175,29 €	175,81 €	179,82 €	187,05 €	200,82 €	226,49 €	245,01 €	271,52 €	296,31 €	335,19 €	91,22%	
Romania	153,31 €	160,80 €	171,83 €	183,41 €	205,52 €	223,82 €	244,31 €	279,43 €	307,34 €	344,05 €	124,41%	
Hungary	293,94 €	292,84 €	301,24 €	302,59 €	317,73 €	320,55 €	329,87 €	329,22 €	347,07 €	362,48 €	23,32%	
Latvia	223,02 €	222,95 €	226,91 €	233,20 €	244,75 €	266,22 €	282,19 €	304,17 €	326,20 €	366,34 €	64,26%	
Poland	270,10 €	282,85 €	296,46 €	293,32 €	311,16 €	330,93 €	348,72 €	359,95 €	376,82 €	407,19 €	50,75%	
Slovenia	318,32 €	327,32 €	341,03 €	354,64 €	425,89 €	447,25 €	467,49 €	488,66 €	519,09 €	559,87 €	75,89%	
Czechia	335,00 €	323,24 €	332,87 €	342,10 €	366,70 €	397,64 €	429,83 €	464,58 €	496,23 €	572,40 €	70,87%	
Malta	532,27 €	538,20 €	543,51 €	566,40 €	586,77 €	599,98 €	609,46 €	626,02 €	643,32 €	663,19 €	24,60%	
Portugal	537,36 €	548,93 €	541,53 €	552,68 €	570,40 €	606,50 €	624,79 €	643,30 €	665,50 €	709,70 €	32,07%	
Cyprus	666,21 €	680,25 €	694,14 €	698,79 €	722,44 €	738,79 €	754,66 €	771,08 €	803,39 €	821,91 €	23,37%	
Greece	730,69 €	741,62 €	782,83 €	797,71 €	786,80 €	781,11 €	808,90 €	811,78 €	830,67 €	823,69 €	12,73%	
Spain	722,38 €	741,43 €	765,14 €	786,68 €	807,30 €	841,90 €	877,60 €	910,64 €	953,38 €	1.005,06 €	39,13%	
Italy	895,53 €	937,58 €	978,38 €	1.002,46 €	1.027,64 €	1.051,63 €	1.010,38 €	1.044,28 €	1.069,66 €	1.120,83 €	25,16%	
Ireland	1.104,54 €	1.109,80 €	1.114,98 €	1.101,38 €	1.135,83 €	1.129,23 €	1.179,26 €	1.134,55 €	1.201,07 €	1.196,64 €	8,34%	
Germany	868,15 €	903,83 €	942,33 €	978,54 €	1.019,21 €	1.058,38 €	1.107,55 €	1.153,20 €	1.185,74 €	1.234,06 €	42,15%	
France	1.160,30 €	1.171,38 €	1.188,06 €	1.198,26 €	1.216,00 €	1.196,45 €	1.200,49 €	1.204,83 €	1.223,63 €	1.302,51 €	12,26%	
Belgium	1.018,95 €	1.043,16 €	1.084,17 €	1.081,87 €	1.106,82 €	1.142,58 €	1.168,70 €	1.221,94 €	1.232,48 €	1.343,75 €	31,88%	
Finland	1.087,86 €	1.142,72 €	1.170,78 €	1.223,84 €	1.263,30 €	1.295,99 €	1.335,74 €	1.382,77 €	1.410,01 €	1.437,40 €	32,13%	
Sweden	1.372,56 €	1.309,50 €	1.316,17 €	1.347,18 €	1.373,22 €	1.325,17 €	1.314,32 €	1.392,04 €	1.491,20 €	1.512,51 €	10,20%	
Luxembourg	1.040,27 €	1.103,43 €	1.180,81 €	1.197,68 €	1.269,39 €	1.312,88 €	1.365,33 €	1.438,17 €	1.501,16 €	1.570,06 €	50,93%	
Austria	1.133,38 €	1.194,14 €	1.252,01 €	1.284,77 €	1.321,91 €	1.368,96 €	1.439,43 €	1.473,13 €	1.535,24 €	1.597,62 €	40,96%	
Netherlands	1.308,95 €	1.321,47 €	1.358,47 €	1.389,95 €	1.414,43 €	1.438,52 €	1.486,38 €	1.528,07 €	1.573,68 €	1.632,65 €	24,73%	
Switzerland	1.304,33 €	1.346,09 €	1.561,52 €	1.544,20 €	1.528,36 €	1.489,14 €	1.575,66 €	1.659,49 €	1.664,60 €	1.756,62 €	34,68%	
Denmark	1.375,47 €	1.469,52 €	1.480,15 €	1.453,03 €	1.537,25 €	1.589,08 €	1.668,04 €	1.690,76 €	1.725,34 €	1.762,36 €	28,13%	
Norway	1.622,95 €	1.587,83 €	1.540,18 €	1.525,18 €	1.543,30 €	1.525,68 €	1.518,29 €	1.417,31 €	1.687,18 €	1.781,62 €	9,78%	
Iceland	821,31 €	943,14 €	1.062,91 €	1.285,55 €	1.636,71 €	1.640,23 €	1.642,09 €	1.586,88 €	1.672,89 €	1.871,31 €	127,85%	

Türkiye'de yüksek enflasyon oranları ve döviz kuru dalgalanmaları, emekli maaşlarının reel değerini azaltmaktadır. Enflasyonun yüksek olması, emekli maaşlarının alım gücünü düşürmekte ve emeklilerin yaşam standartlarını olumsuz etkilemektedir.

Yüksek seyreden 2024 yılı enflasyonu, sosyal güvenlik kapsamında alınan maaşların reel değerini önemli ölçüde düşürerek düşük gelirli vatandaşların geçim sıkıntısını daha da artırmıştır. Emeklilik maaşları ve asgari ücret gibi sosyal güvenlik destekleri enflasyon karşısında yetersiz kalmakta, özellikle emeklilik sisteminde artan enflasyona karşı sosyal korumada ciddi bir açık ortaya çıkmaktadır.

Bu ekonomik tabloyla Türkiye, "Küresel Emeklilik Endeksi"nde emeklilik koşulları açısından 44 ülke arasında %40 puanla 42. sırada yer almış, yalnızca Hindistan ve Kolombiya bu sıralamada Türkiye'nin altında kalmıştır. En yüksek puanları Norveç %81, İzlanda %81 ve İsviçre %82 ile alırken Türkiye'nin düşük performansı, Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş sonrasında emeklilik yaşam kalitesinde ciddi bir düşüş yaşandığını ortaya koymaktadır. 2017 ve 2018 yıllarında Türkiye, emeklilik için nispeten uygun ülkeler arasında değerlendirilirken, son yıllarda uygulanan ekonomi politikaları ve emeklilerin azalan satın alma gücü ülkeyi listenin alt sıralarına itmiştir. Norveç ve İzlanda gibi ülkelerde emeklilerin yaşam kalitesi %88 ve %87 oranında ölçülürken, ilk

19 sıradaki ülkelerde bu oran %70'in üzerindedir. Buna karşılık Türkiye'deki emeklilerin yaşam kalitesi yalnızca %32 seviyesinde kalmış, bu durum da ülkedeki sosyal güvenlik politikalarının etkisizliğini bir daha ortaya koymuştur.

Diğer çarpıcı bir veri de Avrupa ülkelerinde yaşlılık, dul ve yetim aylıklarına ayrılan bütçenin yararlanıcıların sayısına bölünmesiyle ortaya çıkan husustur. Burada da 2014 yılı baz alındığında yıllar içinde tüm Avrupa'da yararlanıcı başına düşen aylık tutar Euro bazında artarken Türkiye'de (2022 yılı itibari ile - %45) giderek gerilemektedir. 2022 yılında tüm Avrupa'da yararlanıcı başına düşen aylık gelir en düşük 160 Euro ile Türkiye'dedir.

Sosyal güvenlik kurumlarının artan maliyetleri karşısında ayrılan bütçenin yeterliliği ve etkin kullanımı tartışmalı bir konu olarak öne çıkmaktadır. 2002 yılında Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılan transferlerin GSYH'ye oranı %3,1 olarak gerçekleşirken bu oran 2009'da %5,2'ye çıkmış, 2021 yılına kadar %3,4 ile %4,9 arasında devam etmiş ve 2022 yılında %2,6 ile en düşük seviyesine ulaşmıştır. EYT düzenlemesinin hayata geçtiği 2023 yılında %3,7 olarak gerçekleşen bu oranın 2024 yılında %3,5 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 2025 yılında SGK'ya yapılan transferlerin GSYH'ye oranının %3,6 olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Özellikle SGK transferlerinin GSYH'ye oranının artırılması, sosyal güvenlik açıklarının sürdürülebilir bir biçimde finansmanı açısından önemlidir; ancak uzun vadeli reformlar olmadan yalnızca bütçe transferleriyle sürdürülebilir bir güvence sağlanamayacaktır. Ayrıca 2024 yılı Ekim ayı itibarıyla 11,8 milyon civarında yaşlılık aylığı alan kişi sayısının EYT düzenlemesi öncesinde 2023 yılı Ocak ayında 11,1 olması da dikkat çekicidir. EYT düzenlemesi sonrasında yaşlılık aylığı alanların sayısında 700 bin kişi artmasından dolayı sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinin zorlandığı söyleminin sürekli Hükümet tarafından dillendirilmesi gerçekçi durmamaktadır. Bu bağlamda çalışan başına düşen emekli nüfusunu ifade eden aktif-pasif oranının 1,6'ya düşmesinin esas sebebi emekli sayısındaki artıştan ziyade yüksek kayıt dışı istihdamın devam etmesi olarak ele alınmalıdır. Ayrıca Avrupa ülkelerinde aktif-pasif oranı daha iyi emeklilik koşullarına rağmen genel olarak aktif-pasif dengesi 1,6 ile şu an Türkiye ile aynı seviyededir. **Örneğin emeklilik**

Gerekli şartlar sağlanmadan uygulanan düşük faiz oranları ve büyük cari açıklar da dahil olmak üzere ekonomi politikaları, bu yüksek enflasyona ve para birimindeki değer kaybına katkıda bulunmuştur.

koşulları açısından 15. sırada olan Belçika'da aktif-pasif oranı 1,51; 18. sırada olan Finlandiya'da aktif-pasif oranı 1,58; birinci sırada olan İsviçre'de ise 1,64'dür. Türkiye'de ise 2022 yılına kadar aktif-pasif oranı 2'nin üstünde olup 2023 yılından sonra bu oran 2'nin altına düşmüştür. Bu açıdan son yıllara kadar aktif-pasif oranı Avrupa ortalamasının çok üstünde olan Türkiye'nin geçici olarak yaşadığı bu düşüş emekli maaşlarının bütçeye ek yük getirdiği söylemini tamamen geçersiz kılmaktadır.

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Hükümetin yayımladığı ekonomik raporlarda bireysel emeklilik sistemine giderek daha fazla ağırlık verilmesi de dikkat çekmektedir. Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) ve Otomatik Katılım Sistemindeki büyüme, hükümetin sosyal güvenlik yükünü bireylerin omuzlarına yükleme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. 2023 yılı sonunda yüzde 74,5 oranında artış gösteren toplam fon büyüklüğü, 2024 Eylül itibarıyla 1,1 trilyon TL'ye ulaşarak büyük bir ivme kazanmıştır. Ancak, bu büyümenin arkasında, zorunlu hale getirilmiş otomatik katılım sistemi ve bireylerin kendi emekliliklerini güvence altına almak zorunda bırakıldığı bir yapı yatmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin asli görevi olan emeklilik güvencesi sağlama sorumluluğu giderek za-

yıflamakta; hükümet, bireylerin geleceğini kendi tasarruflarına devrederek bu yükümlülükten sıyrılmaya yoluna gitmektedir.

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) kapsamında toplam katılımcı sayısının Eylül 2024 itibarıyla 9,3 milyon ve fon büyüklüğünün devlet katkısı ile 1 trilyon TL'ye ulaşması, aslında sosyal güvenlik sistemindeki eksikliklerin ve güvencesizliklerin bir sonucudur. Hükümet, halkın gelecek kaygısını suistimal ederek bireyleri, sosyal güvenlik sisteminin sağladığı emeklilik güvencesinin yerine BES'e mecbur bırakmaktadır. Emeklilik sisteminde BES fonlarının büyümesini teşvik eden bu yaklaşım, kamusal emeklilik sistemine olan güveni sarsmakta, bireyleri kendi birikimleriyle geleceğini finanse etmeye zorlayarak sosyal devlete olan inancı zayıflatmaktadır.

Otomatik Katılım Sistemi'ndeki 7,5 milyon çalışanın ve 77,6 milyar TL'lik fon büyüklüğünün de çalışanları zorunlu olarak bu sisteme dâhil eden bir modelle sağlandığı unutulmamalıdır. Çalışanların sisteme gönüllü olarak katılımı yerine, "zorunlu katılım" yoluyla BES'e yönlendirilmesi, bireylerin özgür iradelerine dayanmayan, iktidarın ekonomik yükünü bireylerin sırtına yükleyen bir uygulamadır. Bu sistemle, sosyal güvenlik prim yükünü azaltmak ve kamusal emeklilik sistemini giderek geri plana itmek için devlet eliyle bireylerin kendi birikimlerine bağımlı hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu büyüme oranları ve rakamlar, BES'in sermaye gruplarının çıkarlarına hizmet eden bir yatırım aracı haline getirildiğini ve sosyal güvenlik açığının giderilmesi bahanesiyle sosyal devlet anlayışından sapıldığını göstermektedir. Kamusal güvence sağlamak yerine, emeklilik sisteminin bireylere yüklenmesi, iktidarın sosyal güvenlik sorumluluğunu göz ardı ettiğini ve bireyleri, sermaye piyasalarında risk altına sokarak kendi birikimlerini değerlendirmek zorunda bıraktığını açıkça ortaya koymaktadır.

Bu durum, sosyal güvenlik sisteminin yükünün aşamalı olarak işverenlerden alınarak sabit gelirli çalışanların omuzlarına yüklenme eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. İşverenlerin sosyal güvenlik prim yükünü azaltma hedefi, özellikle sermaye sahipleri için ekonomik bir rahatlama sağlayacaktır. Ancak, bu tür bir politik değişim, sosyal güvenlik fonlarına yapılan katkıların

azalmasına neden olarak sistemin gelecekteki dayanıklılığını riske atabilir. Aynı zamanda, bu politika, düşük ve orta gelirli kesimlerin sosyal güvenlik yükünü taşımaya devam edeceği anlamına gelmektedir; böylece, gelir dağılımındaki adaletsizlik derinleşecek ve toplumsal eşitsizlikler daha belirgin hale gelecektir.

SONUÇ

Sosyal güvenlik sistemine yeni emeklilerin katılımının azalmasıyla birlikte, ilerleyen yıllarda işçi maaşları üzerindeki prim yükünün hafifletilmesi yönünde bir siyasi söylem geliştirilmesi mümkündür. Sermaye üzerindeki prim ve vergi yüklerinin azaltılmasına yönelik yapılacak düzenlemeler, sabit gelirli çalışan kesim üzerindeki vergi yükünün artırılmasını da beraberinde getirebilir. Bu tür bir vergi politikası değişimi, çalışan kesimin satın alma gücünü azaltarak ekonomik adaletin bozulmasına yol açacaktır.

Bu gelişmeler, sosyal güvenlik sisteminin asli görevinden giderek uzaklaştığı ve kamu emeklilik sisteminin öneminin geri plana itildiği bir yapı ortaya koymaktadır. Bireysel emeklilik sistemine olan yönelim, devletin toplumsal güvenlikten elini çekmeye başladığı izlenimini uyandırmaktadır. Bu durumda, bireylerin sosyal güvenlikten mahrum kaldığı ve yaşam süresince birikim yaparak emekliliğini kendisinin güvence altına almak zorunda kaldığı bir sistem inşa edilmektedir.

Bakanlığın sosyal güvenlik bütçesi, sigortasız çalışanları kayıt altına almayı hedeflemekte ve işverenlere teşvikler sunmaktadır. Ancak, sistemin kapsayıcılığı ve tüm kesimlerin sosyal güvenceye eşit erişim sağlayıp sağlamadığı konusu eleştirilere açıktır. Türkiye'de hâlâ geniş bir kayıt dışı istihdam oranı bulunmakta ve düşük gelirli çalışanlar, sosyal güvenlik prim ödemelerinde zorluklar yaşamaktadır. Bu durum, gelir adaletsizliğini derinleştirebilirken, aynı zamanda daha düşük emekli maaşları ve güvencesiz bir yaşlılık riskini artırmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin bu kesimler için daha erişilebilir hale gelmemesi, uzun vadede sosyal eşitsizliklerin daha da derinleşmesine neden olacaktır.

Tüm bu geçici uygulamalar ve düzenlemeler ışığında Sosyal Güvenlik Sisteminde çalışan grupları arasındaki uygulama farklılıklarının hiçbir yaraya merhem olmayan geçici ve gündelik

çözüksüzlüklerle değil, kalıcı öngörülebilir ve adil uygulamalarla düzeltilmesi gerektiği açıktır. Bu bağlamda hükümet emeklilerin bütçeye ek yük getirdiği anlamsız söyleminden vazgeçerek vatandaşlarımızın esas sorunlarına odaklanmalı, farklı emekli grupları arasındaki maaş bağlama usullerindeki ve güncellemelerindeki farklılıklar olumlu yönde kaldırılmalı, her çalışan grubuna gelirene ve çalışma süresine göre eşit emekli aylığı bağlanmalı, başta farklı yaş, gün ve süre şartı olmak üzere güncel maaşlara göre daha düşük emekli maaş artışı uygulamasından vazgeçilerek devlet memuru aylıklarına ve asgari ücrete yapılan zamların baz alındığı gerçekçi bir artış oranında emekli aylıklarına güncelleme ve zam yapılmalıdır.

